

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Факультет природничих наук
Кафедра хімії та хімічної освіти
Кафедра біології та фізичної реабілітації

ЗАТВЕРДЖЕНО НА ЗАСІДАННЯХ КАФЕДР

Завідувач кафедри біології та фізичної
реабілітації

ПІБ Петро ГОРЛОВ

підпис

протокол № 1 від 02 вересня 2025 р.

Завідувач кафедри хімії та хімічної освіти

ПІБ Тетяна ДЮЖИКОВА

підпис

протокол № 2 від 15 вересня 2025 р.

Назва освітнього компонента (обов'язковий /вибірковий)	Безпека життєдіяльності, цивільний захист та охорона праці (Обов'язковий) Освітній компонент складається з трьох модулів: Модуль 1 ОК Безпека життєдіяльності Модуль 2 ОК Цивільний захист Модуль 3 ОК Охорона праці
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Спеціальність	051 Економіка
Освітня програма	Економіка та бізнес
Рік викладання	2025-2026
Семестр	3
Викладачі	Дюжикова Тетяна Миколаївна, канд. пед. наук, доцент кафедри хімії та хімічної освіти
Профайли викладачів	http://hb.mdpu.org.ua/kafedra-organichnoyi-i-biologichnoyi-himiyi/dyuzhykova-tetyana-mykolayivna/
Контактна інформація та комунікація (зворотний зв'язок)	e-mail: dyuzhikova1970@gmail.com Онлайн-консультації: через систему центру освітніх дистанційних технологій
Сторінки освітнього компоненту на сайті центру дистанційних освітніх технологій МДПУ імені Богдана Хмельницького	https://dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=4912 https://dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=3087

Анотація до освітнього компонента

Освітній компонент складається з трьох модулів:

Модуль 1 ОК Безпека життєдіяльності,

Модуль 2 ОК Цивільний захист,

Модуль 3 ОК Охорона праці.

Вивчення частини освітнього компонента «**Безпека життєдіяльності**» полягає у набутті студентом компетенцій, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій й природних небезпек, які можуть спричинити надзвичайні ситуації та привести до несприятливих наслідків на об'єктах господарювання, а також формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку.

Вивчення частини освітнього компоненту «**Цивільний захист**» полягає у набутті студентом компетенцій, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з урахуванням завдань цивільного захисту. Студенти вивчають питання щодо моделювання сценаріїв виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій (НС), прогнозування наслідків їхнього впливу на адміністративні територіальні одиниці (АТО), об'єкти господарювання (ОГ) та населення, що мешкає поблизу, відповідно до профілю підготовки.

Необхідність дотримання вимог трудового законодавства та підвищення рівня безпечних умов праці в сучасній професійній діяльності будь-якого фахівця, зумовлена особливою турботою про збереження життя й здоров'я всіх працюючих. Здобувачі закладів вищої освіти – майбутні фахівці різних сфер професійної діяльності повинні досконало орієнтуватися в загальних і окремих питаннях трудового законодавства та організації безпечної роботи і навчання. Частина освітнього компонента «**Охорона праці**» (Модуль 3) дає студентам основні поняття про охорону праці та її складові частини: основи трудового законодавства, соціально-економічний захист працюючих, правила безпеки, особисту і колективну безпеку, профілактику травматизму і нещасних випадків, розслідування нещасних випадків тощо.

Мета та завдання освітнього компонента

Модуль 1. Безпека життєдіяльності

Мета модуля полягає у набутті знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій й природних небезпек, які можуть спричинити надзвичайні ситуації та привести до несприятливих наслідків на об'єктах господарювання, а також формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку.

Завдання модуля передбачає опанування знаннями, вміннями та навичками вирішувати професійні завдання з обов'язковим урахуванням галузевих вимог щодо забезпечення безпеки персоналу та захисту населення в небезпечних та надзвичайних ситуаціях і формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об'єктів галузі, матеріальних та культурних цінностей в межах науково-обґрунтованих критеріїв прийнятного ризику.

Модуль 2. Цивільний захист

Метою вивчення модуля є формування у студентів здатності творчо мислити, вирішувати складні проблеми інноваційного характеру й приймати продуктивні рішення у сфері цивільного захисту (ЦЗ), з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності випускників, а також досягнень науково-технічного прогресу.

Завдання вивчення модуля передбачає засвоєння студентами новітніх теорій, методів і технологій з прогнозування НС, побудови моделей їхнього розвитку, визначення рівня ризику та обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на відвернення надзвичайних ситуацій, захисту

персоналу, населення, матеріальних та культурних цінностей в умовах надзвичайних ситуацій, локалізації та ліквідації їхніх наслідків.

Модуль 3. Охорона праці

Мета модуля: формування у здобувачів вищої освіти знань, умінь і компетенцій для здійснення ефективної професійної діяльності, формування відповідальності за особисту і колективну безпеку, усвідомлення необхідного виконання заходів безпеки, оволодіння навичками безпечної роботи

Завдання полягає у набутті здобувачами освіти компетенцій ефективно вирішувати завдання майбутньої професійної діяльності з обов'язковим урахуванням вимог трудового законодавства, охорони праці, організації безпечного навчання і праці, гарантуванням збереження життя та здоров'я, профілактики травматизму і професійних захворювань.

ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ЗДОБУВАЧАМИ

ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК2. Здатність зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

РН1. Асоціювати себе як члена громадянського суспільства, наукової спільноти, визнавати верховенство права, зокрема у професійній діяльності, розуміти і вміти користуватися власними правами і свободами, виявляти повагу до прав і свобод інших осіб, зокрема, членів колективу.

РН2. Відтворювати моральні, культурні, наукові цінності, примножувати досягнення суспільства в соціально-економічній сфері, пропагувати ведення здорового способу життя.

Soft Skills, які формуються в освітньому компоненті

1. Системне і аналітичне мислення.
2. Управління знаннями.
3. Робота в режимі невизначеності.
4. Саморозвиток.
5. Здатність до організації і ефективного використання робочого часу.
6. Здатність до командної роботи і вирішення проблем.
7. Здатність до критичного мислення і прийняття рішень.

Формування ключових компетентностей сталого розвитку:

1. Критичне мислення, системне бачення, здатність оцінювати ризики та знаходити інноваційні рішення.
2. Уміння співпрацювати, брати участь у діалозі та колективних діях для досягнення спільних цілей.
3. Ініціативність, здатність до втілення змін та оцінка власних дій, а також їх впливу на сталий розвиток.

Обсяг освітнього компонента

Вид заняття	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Загальна кількість годин/кредитів
Кількість годин <i>Денна форма</i>	28	12	50	90/3 кр.

ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ – ЗАЛІК

Політика освітнього компонента

1. Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.
2. Лекції. На лекціях студенти ведуть конспекти (у зошитах або, за бажанням, у власних ноутбуках).
3. Практичні заняття. На заняттях студенти виконують завдання під керівництвом викладача, ведуть записи, де відображують свої дослідження.
4. Самостійна робота. Студент виконує самостійну роботу у вказаний період часу за наданими завданнями.
5. Кожну оформлену практичну і самостійну роботу студент надсилає викладачу на перевірку й оцінювання не пізніше початку наступного практичного заняття.
6. Під час роботи над завданнями не допустимо порушення академічної доброчесності: при використанні інтернет-ресурсів та інших джерел інформації здобувач повинен вказати джерело, використане під час виконання завдання.
7. Питання щодо освітнього компоненту можна задати викладачу на занятті, або під час консультації, або за електронною поштою.
8. Здобувачі мають право на визнання результатів навчання, отриманих в неформальній освіті.
9. Освітній процес під час воєнного стану здійснюється у дистанційному синхронно-асинхронному форматі з обов'язковим дотриманням безпекового режиму під час повітряних тривог.

Структура частини ОК – Модуль 1 «Безпека життєдіяльності» (денна форма навчання)

Перелік тем (модулів)	Денна форма Кількість годин				Рекомен- дована література
	Л	Пр	СР	Усьо го	
					1-4
Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик як кількісна оцінка небезпек.	2		2	4	1-4
Тема 2. Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.	2		2	4	1-4
Тема 3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки.	2		2	4	1-4, 5
Тема 4. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС.	2	2	2	8	1-4
Тема 5. Застосування ризик орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.	2		2	4	1-4
Тема 6. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС.	1		2	3	1-4
Тема 7. Управління силами та засобами ОГ під час НС. Інформаційна безпека.	1	2	2	3	1-4
УСЬОГО	12	4	14	30	

Структура частини ОК – Модуль 2 «Цивільний захист» (денна форма навчання)

Перелік тем (модулів)	Денна форма Кількість годин				Рекомен- дована література
	Л	Пр	СР	Усьо го	
					1-4
Тема 1. Моніторинг небезпек, що можуть спричинити НС.	2		2	4	1-4
Тема 2. Планування заходів з питань цивільного захисту.	2		4	6	1-4
Тема 3. Методи розрахунку зон ураження від техногенних вибухів і пожеж та протипожежний захист ОГ.	1		2	3	1-4
Тема 4. Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження.	2		2	4	1-4
Тема 5. Оцінка інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків НС.	1	2	2	5	1-4
Тема 6. Профільна підготовка. Забезпечення заходів і дій в межах єдиної системи цивільного захисту.	1	2	2	5	1-4
Тема 7. Спеціальна функція у сфері цивільного захисту.	1		2	3	1-4
УСЬОГО	10	4	16	30	

Структура частини ОК – Модуль 3 «Охорона праці» (денна форма навчання)

	Тема, план	Форма заняття	Завдання для самостійного опрацювання	Матеріали та засоби
	<p>Тема 1. Правові й організаційні питання з охорони праці. План: 1. Вступ. Загальні питання з охорони праці. 2. Основи трудового законодавства. Регулювання питань трудового законодавства і охорони праці в колективному договорі. 3. Правова форма праці.</p>	Лекція (1 год.)	<p>1. Охорона праці жінок і неповнолітніх. 2. Зв'язок курсу з іншими дисциплінами. 3. Форми трудових відносин із роботодавцями. (3 год.)</p>	<p>Презентація. Internet – ресурси, рекомендована література:</p>
	<p>Тема 2. Державний нагляд та громадський контроль за станом охорони праці. 1. Державний нагляд та громадський контроль. 2. Види відповідальності за порушення законодавства з охорони праці.</p>	Лекція (1 год.)	<p>1. Складання програм інструктажів з охорони праці і правил безпеки: вступного, первинного (на робочому місці), періодичного, цільового). 2. Ведення журналу обліку інструктажів. 3. Розробка інструкції з охорони праці і правил безпеки для навчальних приміщень (4 год.)</p>	<p>Презентація. Internet – ресурси, рекомендована література</p>
	<p>Тема 3. Організація роботи з охорони праці в закладах і на підприємствах. 1. Структура, основні функції і завдання управління охороною праці. 2. Обов'язки керівника закладу освіти в організації роботи з охорони праці. 3. Пропаганда безпечної роботи і навчання. 4. Розслідування нещасних випадків під час освітнього процесу.</p>	Лекція (2 год.)	<p>1. Планування роботи з охорони праці (поточне, перспективне). 2. Перелік документів з охорони праці, які мають бути в закладах освіти. 3. Засоби індивідуального захисту (2 год)</p>	<p>Презентація, приклади (зразки інструкцій). Internet – ресурси, рекомендована література</p>
	<p>Тема 3. Організація роботи з охорони праці в закладах освіти і на підприємствах.</p>	Практичне заняття	1. Складання програми розслідування	Презентація. Internet –

	<p>1. Виконання тестових завдань з попередньої теми</p> <p>2. Атестація робочих місць за умовами праці. Мета, основні завдання та зміст атестації.</p> <p>3. Навчання з питань охорони праці.</p> <p>4. Методи профілактики виробничого і дитячого травматизму.</p>	(2 год)	<p>нещасного випадку під час освітнього процесу.</p> <p>2. Обов'язки комісії з розслідування нещасного випадку (4 год.)</p>	ресурси, рекомендована література
	<p>Тема 4. Профілактика травматизму та професійних захворювань</p> <p>1. Виробничі травми, професійні захворювання, нещасні випадки.</p> <p>2. Мета та завдання профілактики нещасних випадків професійних захворювань і отруєнь на виробництві.</p>	Лекція (2 год.)	<p>1. Основні причини виробничих травм та професійних захворювань. Розподіл травм за ступенем тяжкості.</p> <p>2. Основні заходи по запобіганню травматизму та професійним захворюванням. (3 год.)</p>	Презентація. Internet – ресурси, рекомендована література:
	<p>Тема 5. Основи протипожежної профілактики</p> <p>1. Показники вибухопожеженебезпечних властивостей матеріалів і речовин.</p> <p>2. Категорії приміщень за вибухопожеженебезпечністю.</p> <p>3. Основні засоби і заходи забезпечення пожежної безпеки.</p>	Практичне заняття (2 год)	<p>1. Класифікація вибухо-небезпечних та пожежонебезпечних приміщень і зон.</p> <p>2. Пожежна сигналізація. Засоби пожежогасіння. Дії персоналу при виникненні пожежі.</p> <p>3. Забезпечення та контроль стану пожежної безпеки на об'єктах. Вивчення питань пожежної безпеки працівниками. (4 год.)</p>	Презентація. Internet – ресурси, рекомендована література:
	ВСЬОГО:	Лекцій – 6 год практич. занять – 4 год.	Самостійна робота – 20 годин	

Докладний опис завдань для самостійної роботи з модуля «Охорона праці» представлений на сайті ЦОДТ.

Програма частини ОК – Модуль 1 «Безпека життєдіяльності»

Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик як кількісна оцінка небезпек.

Зміст теми. Модель життєдіяльності людини. Головні визначення – безпека, загроза, небезпека, надзвичайна ситуація, ризик. Безпека людини, суспільства, національна безпека. Культура безпеки як елемент загальної культури, що реалізує захисну функцію людства. Аксиоми безпеки життєдіяльності. Методологічні основи безпеки життєдіяльності. Системний підхід у безпеці життєдіяльності. Таксономія, ідентифікація та квантифікація небезпек. Види небезпек: мікро- та макро-біологічна, вибухопожежна, гідродинамічна, пожежна, радіаційна, фізична, хімічна, екологічна. Критерії переходу небезпечної події у НС, одиниці виміру показників класифікаційної ознаки НС та їхні порогові значення у природному середовищі, виробничій, транспортній та інших сферах життєдіяльності. Класифікація НС за причинами походження, територіального поширення і обсягів заподіяних або очікуваних збитків.

Професійна складова

Ідентифікація та оцінювання рівня небезпеки за допомогою імовірнісних структурно-логічних моделей, застосованих у відповідній галузі господарювання. Обґрунтування категорії ОГ за рівнем загрози техногенного, природного і терористичного характеру та ступенем їхньої захищеності. Визначення потенційно-небезпечних об'єктів і територій. Об'єкти підвищеної небезпеки та класи їхньої небезпечності.

Тема 2. Природні загрози та характер їхніх проявів і дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки.

Зміст теми. Характеристика небезпечних геологічних процесів і явищ: землетрус, карст, осідання ґрунтів над гірничими виробками, зсув, обвал, ерозія ґрунту. Вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки та навколишнє середовище.

Негативний вплив на життєдіяльність людей та функціонування об'єктів економіки в умовах проявів вражаючих факторів небезпечних метеорологічних явищ: сильного вітру, урагану, смерчу, шквалу, зливи, сильної спеки, морозу, снігопаду, граду, ожеледі.

Небезпечні гідрологічні процеси і явища: підтоплення, затоплення повеневидами або паводковими водами, талими водами та в поєднанні з підняттям ґрунтових вод, підтоплення внаслідок затору льоду, вітрові нагони. Вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та наслідки.

Пожежі у природних екосистемах (ландшафтна, лісова, степова, торф'яна пожежа). Вражаючі фактори природних пожеж, характер їхніх проявів та наслідки.

Біологічні небезпеки. Вражаючі фактори біологічної дії. Характеристика небезпечних патогенних мікроорганізмів: найпростіші, гриби, віруси, рикетсії, бактерії. Пандемії, епідемії, масові отруєння людей. Загальна характеристика особливо небезпечних хвороб (холера, сибірка, чума та ін.). Інфекційні захворювання тварин і рослин.

Професійна складова

Регіональний комплекс природних загроз. Методи виявлення їхніх вражаючих факторів, номенклатура та одиниці виміру. Комплекс заходів з запобігання природних НС та організації дій щодо усунення їхніх негативних наслідків.

Тема 3. Техногенні небезпеки та їхні наслідки.

Зміст теми. Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори за генезисом і механізмом впливу. Класифікація, номенклатура і одиниці виміру вражаючих факторів фізичної та хімічної дії джерел техногенних небезпек.

Промислові аварії, катастрофи та їхні наслідки. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу. Втрати міцності, деформації, провали і руйнування будівель та споруд. Пошкодження енергосистем, інженерних і технологічних мереж.

Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях. Вимоги до транспортування небезпечних речовин. Маркування небезпечних вантажів з небезпечними речовинами.

Гідродинамічні об'єкти і їхнє призначення. Причини виникнення гідродинамічних небезпек (аварій). Хвиля прориву та її вражаючі фактори. Вимоги до розвитку і розміщення об'єктів гідродинамічної небезпеки.

Загальні поняття про основи теорії розвитку та припинення горіння. Етапи розвитку пожежі. Зони горіння, теплового впливу, задимлення, токсичності. Небезпечні для людини фактори пожежі. Вибух. Фактори техногенних вибухів, що призводять до ураження людей, руйнування будівель, споруд, технічного устаткування і забруднення навколишнього середовища. Класифікація об'єктів за їхньою пожежо-, вибухонебезпекою. Показники пожежо-, вибухонебезпеки речовин і матеріалів. Законодавча база в галузі пожежної безпеки. Основи забезпечення пожежної безпеки підприємств, установ, організацій, Відповідальність за порушення (невиконання) вимог пожежної безпеки.

Джерела радіації та одиниці її вимірювання. Класифікація радіаційних аварій за характером дії і масштабами. Фази аварій та фактори радіаційного впливу на людину. Механізм дії іонізуючих випромінювань на тканини організму. Ознаки радіаційного ураження. Гостре опромінення. Хронічне опромінення. Нормування радіаційної безпеки. Рівні втручання у разі радіаційної аварії. Вимоги до розвитку і розміщення об'єктів атомної енергетики. Чорнобильська катастрофа: події, факти, цифри. Категорії зон радіоактивно забруднених територій внаслідок аварії на ЧАЕС. Режими захисту населення. Захист приміщень від проникнення радіоактивних речовин.

Класифікація небезпечних хімічних речовин за ступенем токсичності, здатності до горіння, впливом на організм людини. Характеристика класів безпеки згідно із ступенем їхньої дії на організм людини. Особливості забруднення місцевості, води, продовольства у разі виникнення аварій з викидом небезпечних хімічних речовин. Класифікація суб'єктів господарювання і адміністративно-територіальних одиниць за хімічною безпекою. Типологія аварій на хімічно-небезпечних об'єктах та вимоги до їхнього розміщення і розвитку. Захист приміщень від проникнення токсичних аерозолів. Організація дозиметричного й хімічного контролю.

Професійна складова

Головні вимоги Правил техногенної безпеки галузей господарювання, підприємств, установ та організацій в залежності від профільного напрямку ВНЗ.. Загальні вимоги до безпечності технологічного обладнання, виробничих процесів, будівель і споруд. Особливості структури виробництва. Внутрішні фактори, що впливають на безпечність діяльності об'єкту господарювання. Комплекс робіт на об'єкті з попередження НС, локалізації та ліквідації їхніх наслідків за відомими алгоритмами, технологіями з урахуванням чинних галузевих норм і правил.

Тема 4. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС.

Зміст теми. Глобальні проблеми людства: глобальна біосферна криза, екологічна криза, ресурсна криза, мирне співіснування, припинення гонки озброєння та відвернення ядерної війни, охорона навколишнього природного середовища, паливно-енергетична, сировинна, продовольча, демографічна, інформаційна, ліквідація небезпечних хвороб. Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження. Види тероризму, його первинні, вторинні та каскадні вражаючі фактори; збройні напади, захоплення й утримання об'єктів державного значення; встановлення вибухового пристрою у багатолюдному місці, установі (організації, підприємстві), викрадання зброї та небезпечних речовин з об'єктів їхнього зберігання, використання, перероблення або під час транспортування. Класифікація об'єктів щодо забезпечення захисту від терористичних дій. Аналіз аварійних ситуацій під час технологічного тероризму. Антитерористичні критерії оцінки уразливості та підвищення стійкості роботи об'єктів підвищеної небезпеки. Сучасні інформаційні технології та безпека

життєдіяльності людини. Особливості впливу інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства.

Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини. Корупція і криміналізація суспільства. Маніпуляція свідомістю. Розрив у рівні забезпечення життя між різними прошарками населення. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їхня профілактика. Алкоголізм та наркоманія. Зростання злочинності як фактор небезпеки. Види злочинних посягань на людину. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини в натовпі. Фактори, що стійко або тимчасово підвищують індивідуальну імовірність наразитись на небезпеку.

Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Захисні властивості людського організму. Види поведінки людини та її психічна діяльність: психічні процеси, стани, властивості. Поняття про психоемоційні напруження (стрес). Види напруження. Психотипи за реакцією людей на небезпеку. Частота змін стресових станів у людей, що знаходяться в районі НС.

Професійна складова

Психосоціальні наслідки впливу негативних факторів небезпек НС. Психологічна та медична реабілітація постраждалого населення. Професії підвищеного ризику. Психофізіологічний вплив оточення на людину. Основи підвищення психофізіологічної стійкості кадрів до професійних небезпек.

Тема 5. Застосування ризик орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.

Зміст теми. Загальний аналіз ризику і проблем безпеки складних систем, які охоплюють людину (керівник, оператор, персонал, населення), об'єкти техносфери та природне середовище. Індивідуальний та груповий ризик. Концепція прийняттого ризику. Розподіл підприємств, установ та організацій за ступенем ризику їхньої господарської діяльності щодо забезпечення безпеки та захисту населення і територій від НС. Управління безпекою через порівняння витрат та отриманих вигод від зниження ризику.

Головні етапи кількісного аналізу та оцінки ризику. Методичні підходи до визначення ризику. Статистичний метод. Метод аналогій. Експертні методи оцінювання ризиків. Застосування у розрахунках ризику імовірнісних структурно-логічних моделей. Визначення базисних подій. Ідентифікація ризику. Розробка ризик-стратегії з метою зниження вірогідності реалізації ризику і мінімізації можливих негативних наслідків. Вибір методів (відмова від ризиків, зниження, передача і ухвалення) та інструментів управління виявленим ризиком.

Професійна складова

Визначення наявних проблем з безпеки і захисту ОГ у НС, рівня їхнього ризику. Галузеві вимоги і норми щодо забезпечення сталого функціонування ОГ та контролю за станом його основних фондів.

Тема 6. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС.

Зміст теми. Правові норми, що регламентують організаційну структуру органів управління безпекою та захистом у НС, процеси її функціонування і розвитку, регламентацію режимів запобігання і ліквідації НС. Структурно-функціональна схема державного управління безпекою та захистом у НС в Україні з урахуванням правового статусу і повноважень органів влади. Органи управління, сили і ресурси з попередження та реагування на НС на державному рівні. Загальні норми законодавства, підзаконних актів, стандарти і технічні умови, технічні і адміністративні регламенти, що регламентують принципи і механізми регулювання безпеки, зниження ризиків і пом'якшення наслідків НС. Превентивні та ситуаційні норми: експертиза, ліцензування, сертифікація, аудит; підвищення технологічної безпеки виробничих процесів та експлуатаційної надійності об'єктів, підготовка об'єктів економіки і систем життєзабезпечення до роботи в умовах НС. Компенсаційні та регламентні норми: пільги, резервування джерел постачання, матеріально-технічних і фінансових ресурсів, страхування, спеціальні виплати, норми цивільної, адміністративної відповідальності та процедури їхнього застосування.

Зонування території за можливою дією вражаючих факторів НС. Основні показники рівнів небезпеки регіону, де знаходиться ВНЗ, які внесено у Паспорт ризику виникнення надзвичайних ситуацій області. Загальні засади моніторингу НС та порядок його здійснення. Застосування захисних бар'єрів та видів цивільного захисту: фізичного, постійно діючого функціонального, природного, комбінованого.

Загальні функції управління пов'язанні з прогнозуванням, плануванням, регулюванням, координацією і контролем. Управлінське рішення, його сутність, правове, організаційне, інформаційне та документальне забезпечення. Загальна технологія та моделі прийняття управлінських рішень. Інформаційна підтримка та процедурне забезпечення прийняття й реалізації рішень пов'язаних з усуненням загрози виникнення НС або реагуванням на НС та організації ліквідування її наслідків.

Головні положення про навчання персоналу підприємств, установ і організацій діям та способам захисту в разі виникнення НС та аварій. Система інструктажів. Програми підготовки населення до дій у НС. Спеціальні об'єктові навчання і тренування. Функціональне навчання керівних працівників і фахівців, які організують та здійснюють заходи у сфері цивільного захисту.

Критерії та показники оцінки ефективності функціонування системи безпеки та захисту в НС об'єкту господарювання.

Професійна складова

Система управління безпекою та захистом у НС в галузі, як складова державної системи, її місце і значення в системі управління функціонуванням галузі. Організаційна побудова системи управління безпекою та захистом у НС на підприємстві, в установі та організації. Завдання і повноваження спеціально створених координуючих і постійних органів управління безпекою і захистом у НС.

Фінансування заходів з ліквідації наслідків НС, відшкодування збитків постраждалим. Страховий механізм відшкодування збитків від НС. Порядок надання фінансової допомоги та схема опрацювання звернень щодо виділення коштів з резервного фонду державного бюджету. Використання матеріальних ресурсів з державного, оперативного, регіонального та місцевого резерву. Порядок підготовки матеріалів, на підставі яких надається експертний висновок щодо рівня НС.

Тема 7. Управління силами та засобами ОГ під час НС. Інформаційна безпека.

Зміст теми.

Інформаційна безпека.

Порядок надання населенню інформації про наявність загрози або виникнення НС, правил поведінки та способів дій в цих умовах.

Сутність і особливості оперативного управління за умов виникнення НС. Міські, заміські, запасні та пересувні пункти управління в НС. Спеціально уповноважений керівник та штаб з ліквідації НС. Сили і засоби постійної готовності.

Мета і загальна характеристика рятувальних та інших невідкладних робіт. Техніка, що застосовується при ліквідації наслідків НС. Розрахунок сил та їх ешелоноване угруповання. Склад та завдання угруповання сил першого, другого ешелонів та резерву. Організація взаємодії сил при проведенні аварійно-рятувальних робіт та основних видів забезпечення у зоні НС.

Здійснення карантинних та інших санітарно-протиепідемічних заходів. Технічні засоби і способи проведення дезактивації, дегазації та дезінфекції території, техніки, транспорту, будівель, приміщень, одягу, взуття і засобів захисту, продовольства, води, продовольчої сировини і фуражу. Дезактивуєючи, дегазуючи та дезінфікуючи розчини.

Професійна складова

Спеціальні відомчі та позаштатні формування, які залучаються (у межах їхніх тактико-технічних можливостей) до проведення рятувальних та інших невідкладних робіт. Визначення порядку їхнього приведення до готовності та організації управління діями у процесі виконання завдань.

Основні засоби, тактика дій і способи виконання робіт у зоні НС. Матеріально-технічне, медичне та інші види забезпечення при проведенні рятувальних та інших невідкладних робіт на об'єктах

галузі. Організація життєзабезпечення населення у НС та надання гуманітарної допомоги потерпілим.

Програма частини ОК – Модуль 2 «Цивільний захист»

Загальна підготовка

Тема 1. Моніторинг небезпек, що можуть спричинити НС.

Зміст теми. НС, причини виникнення та складові системи їх моніторингу. Галузевий моніторинг за станом безпеки у відповідній сфері відповідальності центральних органів виконавчої влади. Найменування та визначення основних показників джерел природних НС та номенклатура, позначення, розмірність і порядок визначення параметрів уражальних чинників джерел техногенних НС, які контролюються і підлягають прогнозуванню.

Територіальний моніторинг за об'єктами, ресурсами, процесами і системами захисту та ліквідації НС, стану впровадження превентивних заходів щодо зменшення їхніх масштабів. Мережа спостереження і лабораторного контролю. Урядова інформаційно-аналітична система з НС, збирання, оброблення, передавання та збереження моніторингової інформації.

Методичні положення ідентифікації та паспортизації об'єктів господарювання щодо визначення потенційної небезпеки. Визначення та аналіз небезпек, пов'язаних з порушенням умов безпечної експлуатації ОГ. Виявлення небезпечних речовин та критичних умов їх прояву.

Методи розв'язання типових завдань щодо ідентифікації потенційно-небезпечних об'єктів (ПНО).

Основні етапи аналізу НС та прогнозування їхніх наслідків. Опис явищ, що прогнозуються, перелік вихідних даних. Способи виявлення потенційно-небезпечних зон з імовірними джерелами НС. Зонування територій за ступенем небезпеки.

Тема 2. Планування заходів з питань цивільного захисту

Зміст теми. Структурно-функціональна модель протидії НС (попереджувальна, компенсаційна, комплексна тощо). Загальні принципи превентивного та оперативного (аварійного) планування заходів щодо зниження ризиків і зменшення масштабів НС. Вимоги до складу, змісту та форми плануючої документації.

Методика розроблення планів з попередження НС. Комплекс організаційних та інженерно-технічних заходів щодо запобігання та мінімізації наслідків НС природного характеру.

Особливості планування дій персоналу щодо локалізації і ліквідації аварійних ситуацій і аварій на ПНО та пом'якшення їхніх наслідків. Вимоги до складання та змісту аналітичної і оперативної частини плану локалізації і ліквідації аварійних ситуацій.

Методика планування заходів із фізичного, функціонального, та комбінованого захисту персоналу, а також ліквідації наслідків НС, на основі прогнозу варіантів (сценаріїв) розвитку обстановки, аналізу власних та ресурсів третіх сторін щодо реагування на НС та ліквідації їхніх наслідків з урахуванням режиму функціонування системи.

Нормативно-методичні документи із створення і управління діяльністю спеціалізованих служб та (або) функціональних підсистем Єдиної державної системи цивільного захисту в залежності від профільного напрямку ВНЗ.

Плануючі документи з теоретичного і практичного навчання персоналу ОГ до дій у НС, організація і проведення спеціальних об'єктових навчань, тренувань з відпрацювання заходів за планами реагування на НС, локалізації та ліквідації аварій.

Тема 3. Методи розрахунку зон ураження від техногенних вибухів і пожеж та противибуховий і протипожежний захист ОГ.

Зміст теми. Класифікація вибухо-, пожежонебезпечних зон. Характеристика ступенів руйнування. Методи розрахунку характеристик зон ураження (радіусів зон руйнувань) при вибухах конденсованих речовин, газоповітряних, паливно-повітряних сумішей у відкритому та замкнутому просторі. Оцінка стійкості роботи ОГ внаслідок вибуху газоповітряної суміші.

Визначення категорій приміщень, будинків і споруд за вибухопожежною та пожежною небезпекою. Визначення ступеню їхньої вогнестійкості. Оцінка масштабу і характеру (виду) пожежі, прогнозування її розвитку, швидкості та напрямку поширення, площі зон задимлення і часу зберігання диму. Противибуховий та протипожежний захист ОГ, основні заходи захисту від техногенних вибухів та пожеж. Засоби усунення пожеж: стаціонарні, ручні та пересувні. Вимоги пожежної безпеки до шляхів евакуації. Планування дій персоналу підприємств та організацій при пожежах. Методика розрахунку необхідного часу на евакуацію людей із приміщень різного призначення, у яких виникає пожежа

Розв'язування типових завдань з противибухового та протипожежного захисту:

оцінки інженерної та пожежної обстановки в зонах ураження, що створюються під час техногенних вибухів;

протипожежний захист будівель і споруд та заходи і способи його досягнення;

загальні розрахунки пожежної небезпеки приміщень та їхнього захисту за допомогою автоматичних пристроїв пожежогасіння.

Тема 4. Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження

Зміст теми. Характеристики зон радіоактивного, хімічного та біологічного зараження.

Визначення параметрів зон забруднення радіоактивними (РР) та небезпечними хімічними речовинами (НХР) під час аварійного прогнозування можливої обстановки за відповідними таблицями (класу стійкості атмосфери, напряму розповсюдження хмари, потужності рівня радіації, доз опромінення людей, приведеної величини часу початку і тривалості опромінення, довжини та ширини зон забруднення (для РР) та площі зони, глибини, часу підходу хмари забрудненого повітря до ОГ (для НХР), тривалості дії ураження РР, НХР. Розрахунок масштабів хімічного забруднення при довгостроковому прогнозуванні за еквівалентними значеннями небезпечно хімічних речовин в первинній і вторинній хмарі. Методика розрахунку зон проведення загальної та часткової негайної евакуації на ранній фазі розвитку радіаційної аварії;

Порядок нанесення зон радіоактивного та хімічного забруднення на картографічну схему (план, карту).

Розв'язування типових завдань з оцінки радіаційної та хімічної обстановки.

Превентивні заходи щодо зниження масштабів радіаційного та хімічного впливу на ОГ та АТО. Визначення комплексу заходів захисту персоналу і матеріальних цінностей ОГ та АТО у разі виникнення аварії на радіаційно чи хімічно небезпечному об'єкті. Протирадіаційний захист (термінові, невідкладні, довгострокові контрзаходи) в умовах радіаційної аварії, критерії для прийняття рішення щодо їхнього запровадження. Типові режими радіаційного захисту і функціонування ОГ в умовах радіоактивного забруднення місцевості.

Планування заходів із запобігання поширенню інфекційних захворювань з первинного осередку.

Розрахунок сил і засобів з:

укриття виробничого персоналу в захисних спорудах, визначення коефіцієнту їхнього захисту від дії проникної радіації:

організації спостережень та дозиметричного контролю;

проведення робіт з дезактивації ОГ та АТО;

організації санітарного обслуговування людей та знезаражування одягу і техніки;

обмеження зони хімічного забруднення створенням рідинних завіс;

розведення розливу водою;

локалізації розливу твердими сипучими матеріалами.

Тема 5. Оцінка інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків НС.

Зміст теми. Характеристика зон небезпечних геологічних процесів і явищ. Визначення показників, що характеризують ушкодження будівель, споруд та обсяги завалів у зонах НС, спричинених природними чинниками фізичного походження. Інженерна підготовка зсувних та зсувонебезпечних територій.

Характеристика зон затоплень, які виникають під час руйнування підпірних споруд (греблі) водосховищ. Визначення параметрів, характеру руху хвилі прориву при повному руйнуванні підпірних споруд водосховища. Розрахунок хвилі прориву при частковому руйнуванні греблі. Порядок нанесення на карту ділянки затоплення місцевості.

Розв'язання типових завдань з оцінки обстановки при затопленнях.

Заходи з мінімізації небезпечних наслідків, які запроваджуються завчасно та у разі загрози затоплення. Заходи щодо захисту населення при катастрофічних затопленнях.

Розрахунок сил і засобів при затопленні (підтопленні) населених пунктів.

Порядок розрахунку збитків за типами НС. Розрахунок загального обсягу збитків. Методика оцінки збитків від наслідків НС за основними його видами.

Відповідно до профілю підготовки ВНЗ розрахунок збитків від:

втрати життя та здоров'я населення;

руйнування та пошкодження основних фондів виробничого призначення;

вилучення або порушення сільськогосподарських угідь;

втрат тваринництва;

втрати деревини та інших лісових ресурсів;

рибного господарства;

знищення або погіршення якості рекреаційних зон;

забруднення атмосферного повітря;

забруднення поверхневих і підземних вод та джерел, внутрішніх морських вод і територіального моря.

3.2. Профільна підготовка

Гуманітарний профіль

Тема 1. Забезпечення заходів і дій в межах єдиної системи цивільного захисту.

Зміст теми. Інформування населення про наявність загрози або виникнення НС, правил поведінки та способів дій в цих умовах. Завдання психологічного захисту. Виявлення за допомогою психологічних та соціальних методів та нейтралізація чинників, що сприяють виникненню соціально-психологічної напруги. Своєчасне визначення контингенту постраждалих та розв'язання соціальних потреб. Недопущення паніки та недобросовісного розподілу допомоги. Організація діяльності, спрямованої на допомогу дітям, людям похилого віку.

Психологічна допомога населенню, яке постраждало внаслідок НС. Профілактика гострих панічних реакцій, психогенних нервово-психічних порушень. Принципи та методи психологічної допомоги при посттравматичному стресі. Технології профілактики посттравматичних стресових розладів.

Оцінка життєво важливих потреб населення у НС. Норми та обґрунтовані нормативи першочергового життєзабезпечення населення у НС.

а) Додатково для педагогічних спеціальностей:

особливості навчання дітей з питань особистої безпеки, основ цивільного захисту та стереотипів поведінки в умовах загрози та виникнення НС. Практичне закріплення знань, отриманих дітьми протягом навчального року щодо дій у НС, в ході "Дня цивільної оборони" та "Тижня безпеки дитини дошкільного віку". Методика планування, підготовки та проведення цих навчально-практичних заходів з цивільного захисту.

б) Додатково для інших спеціальностей:

гуманітарна допомога у випадках НС. Форми організації гуманітарної допомоги. Послуги і матеріальні ресурси в рамках гуманітарної допомоги, що надаються у вигляді благодійності.

Планування і реалізація заходів щодо запобігання та мінімізації втрат на об'єктах, які становлять національне культурне надбання.

Тема 2. Спеціальна функція у сфері цивільного захисту.

Зміст теми. Культура безпеки, як структурна компонента базової культури особистості і невід'ємна складова професійної культури кожного майбутнього фахівця. Оволодіння системою наукових знань, гуманістичних ідеалів, цінностей, переконань і способів діяльності у НС.

Формування нового мислення, цілісного знання, практичного вміння, необхідного для прийняття обґрунтованих рішень у сфері цивільного захисту.

Структура впливу параметрів людського фактору (стрес, недостатній рівень знань, інформації, помилкові дії тощо) на управління безпекою у НС. Природа людських помилок. Обробка інформації людиною. Визначення особистих показників особи, яка приймає управлінські рішення у сфері цивільного захисту, на основі систем психологічного тестування. Методики визначення показників інтелекту, стилю керівництва, комунікабельності, ступеню готовності до ризику.

Методики аналізу і врахування людського фактору. Аналіз надійності роботи персоналу за допомогою побудови дерева помилок.

Розв'язання типових завдань з розрахунку імовірності помилки персоналу.

Програма частини ОК – Модуль 3 «Охорона праці»

Тема 1. Вступ. Загальні питання охорони праці. Правові та організаційні основи охорони праці.

Сучасний стан охорони праці в Україні та за кордоном. Основні розділи дисципліни "Основи охорони праці". Суб'єкти і об'єкти охорони праці. Основні терміни та визначення в галузі охорони праці. Класифікація шкідливих та небезпечних виробничих чинників.

Конституційні засади охорони праці в Україні. Законодавство України про охорону праці. Закон України "Про охорону праці". Основні принципи державної політики України у галузі охорони праці. Гарантії прав працівників на охорону праці, пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці. Охорона праці жінок, неповнолітніх, інвалідів. Регулювання питань охорони праці у колективному договорі. Обов'язки працівників щодо додержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці. Обов'язкові медичні огляди працівників певних категорій. Відповідальність посадових осіб і працівників за порушення законодавства про охорону праці.

Тема 2. Державне управління охороною праці, державний нагляд і громадський контроль за охороною праці.

Система державного управління охороною праці в Україні. Компетенція та повноваження органів державного управління охороною праці. Національна рада з питань безпечної життєдіяльності населення. Органи державного нагляду за охороною праці, їх основні повноваження і права. Громадський контроль за дотриманням законодавства про охорону праці.

Нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП): визначення, основні вимоги та ознаки. Структура НПАОП. Реєстр НПАОП. Стандарти в галузі охорони праці. Система стандартів безпеки праці (ССБП). Міждержавні стандарти ССБП. Національні стандарти України з охорони праці. Санітарні, будівельні норми, інші загальнодержавні документи з охорони праці. Акти з охорони праці, що діють в організації, їх склад і структура. Інструкції з охорони праці. Розробка та затвердження актів з охорони праці, що діють в організації. Фінансування охорони праці.

Тема 3. Організація охорони праці в закладах і на підприємствах. Навчання з питань охорони праці.

Структура, основні функції і завдання управління охороною праці в організації. Служба охорони праці підприємства. Атестація робочих місць за умовами праці. Карта умов праці. Кабінети промислової безпеки та охорони праці, основні завдання та напрямки роботи кабінетів.

Принципи організації та види навчання з питань охорони праці. Вивчення основ охорони праці у навчальних закладах і під час професійного навчання. Навчання і перевірка знань з питань охорони праці працівників під час прийняття на роботу і в процесі роботи. Навчання з питань охорони праці посадових осіб. Інструктажі з питань охорони праці. Види інструктажів. Порядок проведення інструктажів для працівників. Інструктажі з питань охорони праці для вихованців, учнів, студентів. Стажування (дублювання) та допуск працівників до самостійної роботи.

Тема 4. Профілактика травматизму та професійних захворювань.

Виробничі травми, професійні захворювання, нещасні випадки виробничого характеру. Мета та завдання профілактики нещасних випадків професійних захворювань і отруєнь на виробництві. Основні причини виробничих травм та професійних захворювань. Розподіл травм за ступенем тяжкості. Основні заходи по запобіганню травматизму та професійним захворюванням.

Тема 5. Основи протипожежної профілактики.

Показники вибухопожежонебезпечних властивостей матеріалів і речовин. Категорії приміщень за вибухопожежонебезпечністю. Класифікація вибухо-небезпечних та пожежонебезпечних приміщень і зон. Основні засоби і заходи забезпечення пожежної безпеки виробничого об'єкту. Пожежна сигналізація. Засоби пожежогасіння. Дії персоналу при виникненні пожежі. Забезпечення та контроль стану пожежної безпеки на виробничих об'єктах. Вивчення питань пожежної безпеки працівниками.

Завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти

Частини ОК – Модуль 1 «Безпека життєдіяльності», Модуль 2 «Цивільний захист»

Самостійна робота з безпеки життєдіяльності та цивільного захисту включає підготовку студентів до лекцій, практичних занять, контрольних заходів.

Питання, які є предметом самостійного опрацювання студентами (не розглядаються під час аудиторних занять), а також завдання на самостійне виконання подані у таблиці.

Теми та завдання для самостійного опрацювання

Завдання та перелік питань, що винесені на самостійне вивчення

Під час воєнного стану, що діє в Україні з 22.02.2024 року студент оцінює ситуацію, в якій знаходиться, власні ризики і обирає самостійно теми (у кількості – 2), які є для нього найбільш актуальними і корисними із запропонованих нижче.

Завдання: виберіть дві теми з переліку запропонованих. Пройдіть два безкоштовних онлайн-курси від освітньої онлайн-платформи «Зрозуміло». Для цього необхідно зареєструватися на цій платформі.

Посилання: <https://courses.zrozumilo.in.ua>

Після проходження курсу Вам запропонують пройти тестування. Пройдіть це тестування. Після цього Вам надішлють на Вашу електронну пошту сертифікат. Посилання на цей сертифікат необхідно переслати викладачу для отримання оцінки за самостійну роботу.

Оцінювання: Проходження одного курсу, підтверджене отриманням сертифікату, оцінюється у 7,5 балів. Проходження двох курсів – 15 балів. Крім того Ви отримаєте сертифікат, який, можливо, знадобиться Вам для роботи для підтвердження підвищення кваліфікації.

Теми курсів:

Тема 1. Інформаційні операції під час війни: як розпізнати та вберегтися. Цей курс про те, як критично сприймати інформацію, розпізнавати, де частіше нами маніпулюють, та бути стійкими до пропаганди. На курсі ви ознайомитеся також із тим, які прийоми в соцмережах застосовують для маніпулювання нами. Зокрема, довідаєтесь, як інформаційні терористи використовують для цього додатки, що ними українці активно користуються: фейсбук, ютуб і телеграм

Тема 2. РХБЯ-загрози: від А до Я. РХБЯ – радіаційна, хімічна, біологічна, ядерна. Пізнавальний онлайн-курс про РХБЯ-загрози: радіаційну, хімічну, біологічну та ядерну. А також окрема лекція про ворожий інфотерор і вплив пропаганди. З перших днів повномасштабного вторгнення ми чуємо ворожі погрози про застосування ядерної зброї. Радіаційною небезпекою нас залякували під час окупації Чорнобильської АЕС, а Запорізька АЕС й досі знаходиться під контролем російської армії. На жаль, хімічну зброю противник вже неодноразово застосовував на території України. Наш ворог жорстокий, безпринципний та божевільний. Ніхто не може гарантувати на 100%, що росіяни все ж не наважаться використати свій ядерний арсенал, і що загрози так і залишаться загрозами. Тому українці мають бути готові до всього, добре розуміти небезпеку та чітко знати порядок дій при можливій РХБЯ-атаці. А також — вміти фільтрувати та аналізувати інформацію, отриману з різних джерел, аби уникнути зайвої паніки та не піддаватися на ворожу пропаганду. Частково інформацію з цього

курсу ви могли чути на шкільних уроках з ОБЖД. Адже про безпеки, що можуть загрожувати життю, має знати кожна людина з малого віку. Але для українців знання про РХБЯ-загрози сьогодні стали як ніколи актуальними та цінними. Тож всім, хто проживає в Україні під час війни, необхідно знати про можливу небезпеку та бути готовими до будь-якого розвитку подій. Особливо на прифронтових територіях, де російські військові вже застосовували хімічні речовини, заборонені Женевською конвенцією.

Тема 3. Дивись під ноги! Дивись, куди ідеш! П'ять коротких уроків порушують головні питання про вибухонебезпечні предмети та правила поводження з ними. Експерт Державної служби України з надзвичайних ситуацій Іваном Шепелев розповідає:

- Якими бувають вибухонебезпечні предмети та принципи їхньої дії.
- Як і де ворог може залишати по собі міни, снаряди та розтяжки.
- Де шукати офіційну інформацію про те, чи безпечні певні території.
- Як правильно говорити про мінну безпеку з дітьми різного віку.

Тема 4. Основи цивільного захисту для добровольців. Курс розповідає про правила безпеки та надання домедичної допомоги, які знадобляться для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, а саме:

- заходи безпеки та поведінку члена добровільного формування цивільного захисту в умовах збройної агресії росії;
- правила безпеки при проведенні аварійно-рятувальних робіт;
- особливості виконання завдань добровільного формуваннями цивільного захисту в умовах збройної агресії росії;
- види та порядок використання засобів індивідуального захисту;
- проведення серцево-легеневої реанімації;
- особливості надання домедичної допомоги при травмах.

Тема 5. У безпеці. Цей курс для громадян, які живуть в умовах війни навчить, як поводитися в екстремальних умовах: в облозі, під час евакуації, обстрілів чи тимчасової окупації. А також – як діяти у разі хімічної небезпеки. Артобстріли, активні бойові дії, небезпека руйнування та окупації міста. Все це смертельно небезпечно та часто спонукає людей до евакуації: тільки так здається можливим убезпечити себе та своїх близьких. І якщо військових готують до таких ситуацій, то цивільні переважно виявляються безпорадними.

Ви дізнаєтесь, як треба поводитися і яких правил виживання дотримуватися, якщо опинилися в зоні бойових дій. А також – як вижити цивільним на війні.

Тема 6. Адаптація та інтеграція ВПО: досвід і можливості. Цей курс для громад про те, як працювати з ВПО, розуміти виклики та можливості, що виникають у зв'язку зі змінами у складі громад.

Російське повномасштабне вторгнення в Україну спричинило багато складних наслідків. Одним зі значущих викликів для українських громад стало масове переміщення населення. Із тимчасово окупованих територій та регіонів поблизу них евакуювалися мільйони українців. Майже 5 млн з-поміж них — внутрішньо переміщені особи, які знайшли притулок у нових для себе громадах. У багатьох громадах частка ВПО становить близько 10-15% від місцевого населення. Прийняти та розселити стількох людей потребує значних зусиль органів місцевого самоврядування та місцевих жителів. У цьому курсі ми сфокусуємося на тому, як громадам, які прийняли вимушених переселенців, працювати з ними, враховувати їхні потреби та використовувати потенціал задля розвитку.

Тема 7. Інформаційна безпека у період кризи. Це — інклюзивний онлайн-курс для людей з інвалідністю, що знайомить із правилами безпечної поведінки в інформаційному просторі у воєнний час. Лекції також доступні українською жестовою мовою. Цей курс розкриває тему інформаційної безпеки в інтернеті, а саме: в месенджерах, соцмережах, браузерях і пошуковиках. Ви дізнаєтесь, як правильно поводитися зі своїми фінансовими і медичними даними в мережі. А також який цифровий слід залишають усі користувачі мережі і хто має до нього доступ. Крім загальних правил безпечної поведінки, розглянемо особливості інформаційної безпеки у воєнний час та основи протидії російській пропаганді в інтернеті. У результаті ви навчитеся створювати власні протоколи безпеки.

Тема 8. Психологічна безпека дорослих і дітей під час повітряної тривоги у школі. Цей курс створено передовсім для вчителів, які працюють з учнями 1–11 класів, однак він буде корисним усім, хто працює з дітьми. Також він стане у пригоді всім батькам, хто хоче подбати про психічне здоров'я своєї дитини під час війни. Що робити, коли лунає повітряна тривога? Перейти до найближчого укриття. Якщо йдеться про школу, то освітяни мають подбати не лише про фізичну безпеку своїх учнів, а ще й про безпеку психологічну. Під час курсу ми навчимося складати алгоритм дій для переходу в укриття; змодельуємо різні стресові ситуації, які можуть виникнути; розповімо, як допомогти дитині швидко подолати панічну атаку. І наостанок – дізнаємось, як повернутися до навчання, коли повітряна тривога закінчилась. У курсі, окрім теоретичного матеріалу, багато ігор та вправ, які допоможуть вам і вашим учням приборкати тривожність і повернутися у ресурсний стан.

Тема 9. Як підтримати дитину під час війни? Цей курс створено передовсім для батьків, опікунів, вихователів і вчителів. Із цього курсу ви дізнаєтесь, як допомогти дитині та собі у складні часи, як говорити з дитиною про війну. Як долати її страхи та тривоги. Боротися із панічними атаками. Реагувати на істерики. Окрім лекцій, у курсі є практичні блоки з іграми, які допоможуть вам і вашій дитині подолати стрес.

Примітка. Платформа «Зрозуміло» розроблена Фондом Східна Європа та модернізована коштом ЄС.

**Частина ОК – Модуль 3 «Охорона праці»
(денна форма навчання)**

Тема	Питання для самостійного опрацювання	Матеріали та засоби
Тема 1. Правові й організаційні питання з охорони праці.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Охорона праці жінок і неповнолітніх. 2. Зв'язок курсу з іншими дисциплінами. 3. Форми трудових відносин із роботодавцями. 4. Складання змісту трудового договору. 5. Складання змісту посадової інструкції. 	Презентація. Internet – ресурси, рекомендована література:
Тема 2. Державний нагляд та громадський контроль за станом охорони праці.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Система управління охороною праці (СУОП). 2. Складання схеми Державного нагляду і громадського контролю в закладах і на підприємствах. 3. Складання програм інструктажів з охорони праці і правил безпеки: вступного, первинного (на робочому місці), періодичного, цільового). 4. Ведення журналу обліку інструктажів. 3. Створення кабінетів і куточків з охорони праці. 5. Навчання працівників методам безпечної праці. 	Презентація. Internet – ресурси, рекомендована література.
Тема 3. Організація роботи з охорони праці в закладах і на підприємствах.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обов'язки керівника закладу (підприємства) в організації роботи з охорони праці. 2. Планування роботи з охорони праці (поточне, перспективне). 3. Перелік документів з охорони праці, які мають бути в закладах і на підприємствах. 4. Засоби індивідуального захисту. 5. Складання програми розслідування нещасного випадку під час освітнього процесу. 6. Обов'язки комісії з розслідування нещасного випадку 	Презентація, прикладні (зразки інструкцій). Internet – ресурси, рекомендована література
Тема 4. Профілактика травматизму та професійних захворювань	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виробничі травми, професійні захворювання, нещасні випадки виробничого характеру. 2. Мета та завдання профілактики нещасних випадків професійних захворювань і отруєнь на виробництві. 3. Основні заходи по запобіганню травматизму та професійним захворюванням. 	
Тема 5. Основи протипожежної профілактики	<ol style="list-style-type: none"> 1. Показники вибухопожежонебезпечних властивостей матеріалів і речовин. Класифікація вибухо-небезпечних та пожежонебезпечних приміщень і зон. 2. Основні засоби і заходи забезпечення пожежної безпеки. Засоби пожежогасіння. Дії персоналу при виникненні пожежі. 3.Забезпечення та контроль стану пожежної безпеки на об'єктах. Вивчення питань пожежної безпеки працівниками. 	

Методи навчання та форми контролю у відповідності до програмних результатів навчання

Програмні результати навчання	Методи навчання	Форми і засоби оцінювання
<p>ПР-8. Використовує знання з безпеки життєдіяльності для створення безпечного навчального середовища</p>	<p>Он-лайн навчання засобами платформи Moodle на сайті Центру дистанційних освітніх технологій: лекції, пояснення, дискусії, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, ілюстративний метод, створення ситуацій пізнавальної новизни, методи інтерактивного навчання</p>	<p>Поточний контроль: виконання тестових завдань, усне опитування, оцінювання діяльності під час занять, оцінювання виконання завдань самостійної роботи (розробка інструкцій, програм інструктажів, складання планів роботи з ОП тощо). Підсумковий контроль: д/залік</p>
<p>ПР-9. Аналізує професійні ситуації, виявляє проблеми та пропонує варіанти їх розв'язання.</p>	<p>пояснення, опрацювання наукових досліджень, спостереження і аналіз випадків, самостійна робота студентів, частково-пошуковий метод, виконання індивідуальних навчальних завдань, методи інтерактивного навчання, створення ситуації зацікавленості.</p>	<p>Поточний контроль: виконання тестових завдань, усне опитування, оцінювання діяльності під час занять, оцінювання виконання завдань самостійної роботи (розробка інструкцій, програм інструктажів, складання планів роботи з ОП тощо). Підсумковий контроль: д/залік</p>
<p>ПР-21. Створює безпечне освітнє середовище, працює в команді, підтримує співпрацю з батьками та колегами.</p>	<p>Методи інтерактивного навчання, самостійна робота студентів, частково-пошуковий метод, виконання індивідуальних завдань, спостереження і аналіз випадків</p>	<p>Поточний контроль: виконання тестових завдань, усне опитування, оцінювання діяльності під час занять, оцінювання виконання завдань самостійної роботи (розробка інструкцій, програм інструктажів, складання планів роботи з ОП тощо). Підсумковий контроль: д/залік</p>
<p>ПР-22. Організовує навчальну діяльність учнів із фокусом на розвиток критичного мислення, самостійності та інформаційної грамотності</p>	<p>Он-лайн навчання засобами платформи Moodle на сайті Центру дистанційних освітніх технологій: лекції, пояснення, дискусії, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, ілюстративний метод, створення ситуацій пізнавальної новизни, методи інтерактивного навчання</p>	<p>Поточний контроль: виконання тестових завдань, усне опитування, оцінювання діяльності під час занять, оцінювання виконання завдань самостійної роботи (розробка інструкцій, програм інструктажів, складання планів роботи з ОП тощо).</p>

		Підсумковий контроль: д/залік
ПР-24. Планує індивідуальну освітню траєкторію, реалізує цілі безперервного професійного розвитку.	Он-лайн навчання засобами платформи Moodle на сайті Центру дистанційних освітніх технологій: лекції, пояснення, дискусії, спостереження і аналіз випадків, аналітичний метод, ілюстративний метод, створення ситуацій пізнавальної новизни, методи інтерактивного навчання	Поточний контроль: виконання тестових завдань, усне опитування, оцінювання діяльності під час занять, оцінювання виконання завдань самостійної роботи (розробка інструкцій, програм інструктажів, складання планів роботи з ОП тощо). Підсумковий контроль: д/залік

Критерії оцінювання відповідно до форм і видів контролю

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до Положення про бально-накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачами вищої освіти у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького <https://v.gd/ADELEh>. Бально-накопичувальна система оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти складається з балів поточного контролю (30 балів, практичні роботи), самостійної роботи (30 балів) та підсумкового контролю (40 балів, тестування). Розподіл балів між модулями наведено в таблиці.

Загальна схема оцінювання

ОК «Безпека життєдіяльності, цивільний захист та охорона праці»

Модуль 1 «Безпека життєдіяльності»			Модуль 2 «Цивільний захист»			Модуль 3 «Охорона праці»		
Практичні роботи	Самостійна робота	Підсумковий контроль	Практичні роботи	Самостійна робота	Підсумковий контроль	Практичні роботи	Самостійна робота	Підсумковий контроль
10 балів	10 балів	13 балів	10 балів	10 балів	13 балів	10 балів	10 балів	14 балів
33 бали			33 бали			34 бали		
100 балів								

Схема оцінювання ОК «Безпека життєдіяльності, цивільний захист та охорона праці» за видами навчальної діяльності здобувача

Види навчальної діяльності	Максимальна оцінка як складова бально-накопичувальної системи
1. Робота здобувача на практичних заняттях, оцінювання	

Практична робота 1 (БЖД)	2,5
Практична робота 2 (БЖД)	2,5
Практична робота 3 (БЖД)	2,5
Практична робота 4 (БЖД)	2,5
Практична робота 1 (ЦЗ)	2,5
Практична робота 2 (ЦЗ)	2,5
Практична робота 3 (ЦЗ)	2,5
Практична робота 4 (ЦЗ)	2,5
Практичне завдання 1 (ОП)	5
Практичне завдання 2 (ОП)	5
Максимальний бал за виконання практичних робіт	30
2. Самостійна робота студента, оцінювання	
Онлайн-курс від освітньої онлайн-платформи «Зрозуміло» (БЖД). з підсумковим тестуванням	10
Онлайн-курс від освітньої онлайн-платформи «Зрозуміло» (ЦЗ) з підсумковим тестуванням	10
Практичні завдання (5 завдань x 2 бали) (ОП)	10
Максимальний бал за виконання самостійної роботи	30
3. Підсумковий контроль	
Підсумкове тестування на сайті ЦОДТ (БЖД та ЦЗ). 13 тестів на вибір однієї правильної відповіді.	13
Підсумкове тестування на сайті ЦОДТ (ЦЗ). 13 тестів на вибір однієї правильної відповіді.	13
Підсумкове тестування на сайті ЦОДТ (ОП). 14 тестів на вибір однієї правильної відповіді.	14
Максимальний бал за проходження підсумкового контролю	40
Загальний бал, максимально: 30 +30+40 = 100	100

**Критерії оцінювання
частини ОК – Модуль 1 «Безпека життєдіяльності», Модуль 2 «Цивільний захист»**

1. Робота здобувача на практичних заняттях, оцінювання

Кожне практичне заняття оцінюється максимально у 2,5 балів.

2,5 балів - дано повну правильну відповідь, на підставі вивчених теорій, концепцій, законів, ідей тощо; матеріал усвідомлено, викладено в певній логічній послідовності, літературною мовою; відповідь самостійна, допустимі 1-2 несуттєві помилки (це помилки, при яких відповідь є правильною, але помилки у вигляді некоректних висловлювань). При розв'язуванні задач обрано раціональний спосіб, допущено 1-2 помилки за неухважність (огріхи в оформленні тощо).

2 бали - дано правильну відповідь на підставі вивчених теорій, концепцій, законів, ідей тощо; матеріал усвідомлено, викладено в певній логічній послідовності, літературною мовою; допустимі 2-3 несуттєві помилки, виправлені за допомогою викладача, або деяка неповнота відповіді, неточність у викладенні матеріалу. При розв'язуванні задач в рішенні та поясненні немає суттєвих помилок; допущено 1-2 несуттєві помилки в рішенні та поясненні, або неповне пояснення (відсутність питань чи пояснень до розв'язування, позначень чи відповіді, що містить необхідний висновок).

1,5 бали - навчальний матеріал в основному викладений повно, але при цьому допущені 1-2 грубі помилки (наприклад, невміння застосовувати закони і теорії, правила до пояснення нових фактів); відповідь неповна, хоча і відзначається необхідною глибиною, побудована незв'язно. Допустима незначна допомога викладача (навідні питання). При розв'язуванні задач допущено не більше, ніж одну суттєву помилку, яка виправляється за вказівкою викладача, неповний запис,

із деякими неточностями; рішення в основному здійснюється самостійно, але з помилками в математичних розрахунках.

1 бал - відповідь виявляє незнання або нерозуміння значної частини навчального матеріалу; допущені істотні помилки, які не виправляються за допомогою викладача, матеріал викладений незв'язно. При розв'язуванні задач рішення здійснюється тільки за допомогою викладача; допущені грубі помилки; розв'язання і пояснення побудовані неправильно. Відповідь виявляє повне незнання і нерозуміння основного і істотного в навчальному матеріалі; повна відсутність експериментальних умінь; відповідь виявляє повне невміння розв'язувати задачу.

2. Самостійна робота студента, оцінювання

Студент підтверджує проходження курсу на освітній онлайн-платформі «Зрозуміло» відповідним сертифікатом.

Один сертифікат оцінюється у 10 балів. Проходження двох тем (курсів) – 20 балів.

3. Підсумковий контроль

Підсумковий контроль проводиться у формі тестового контролю і містить питання всього змісту модулів «Безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист», включаючи питання аудиторних занять і самостійної роботи. Студенти проходять тестування на сайті ЦОДТ. Тести – на вибір однієї правильної відповіді з чотирьох запропонованих. Кількість тестових питань – 26. Правильна відповідь на кожний тест оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів – 26.

Критерії оцінювання частини ОК Модуль 3 «Охорона праці»

1. Робота здобувача на практичних заняттях, оцінювання

Практична робота – 5 балів (максимум) (2 практичних завдання по 5 балів кожне)

5 балів – завдання виконано в повному обсязі, самостійно, відповідає темі, містить додаткові пояснення.

4 бали - завдання виконано в повному обсязі, самостійно, відповідає темі.

3 бали – завдання виконано на 75%, не на всі питання надано відповідь, немає додаткових пояснень.

2 бали – завдання виконане на 30-50%, містить недоліки.

1 бал – завдання виконане менше, ніж на 30%, містить плагіат.

0 балів – завдання не виконане.

2. Самостійна робота студента, оцінювання

Самостійна робота – 15 балів (максимум) (5 видів самостійної роботи по 2 бали кожне)

2 бали – завдання виконано згідно вимог, зміст відповідає темі, представлено широкий аналіз проблеми,

1 бал – завдання виконано згідно вимог, зміст відповідає темі, але є недоліки у тексті,

0 балів – зміст не відповідає темі, є багато недоліків, невідповідність вимогам щодо оформлення, плагіат або відповідь відсутня.

3. Підсумковий контроль

Підсумковий контроль проводиться у формі тестового контролю і містить питання всього змісту модуля «Охорона праці», включаючи питання аудиторних занять і самостійної роботи. Студенти проходять тестування на сайті ЦОДТ. Тести – на вибір однієї правильної відповіді з трьох запропонованих. Кількість тестових питань – 14. Правильна відповідь на кожний тест оцінюється в 1 бал. Максимальна кількість балів – 14.

Оцінювання результатів навчання в Університеті здійснюється відповідно до 100-бальної шкали:

Таким чином, сумарне оцінювання освітніх компонентів «Безпека життєдіяльності», «Цивільний захист» та «Охорона праці» складає максимально 100 балів.

Сума балів за всі види		Оцінка за національною шкалою
------------------------	--	-------------------------------

навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики, диференційований залік	Для заліку
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	Незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням освітнього компонента	Незараховано з обов'язковим повторним вивченням освітнього компонента

Порядок визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті

Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, регулюється Положенням про порядок визнання результатів навчання у процесі неформальної освіти в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького <http://surl.li/lgwzd>, розміщеного на офіційному сайті Університету.

З даним Положенням здобувачів знайомлять куратор ECTS, гарант освітньої програми, НПП, які викладають на ОП.

Перелік рекомендованої літератури (основної і додаткової), електронних ресурсів

Основна:

1. Безпека життєдіяльності та основи охорони праці в галузі. Навчальний посібник для студентів педагогічних закладів вищої освіти всіх спеціальностей за освітнім рівнем "бакалавр" / А.І. Ткачук, О.В. Пуляк. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. – 2022. – 204 с.
2. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці: навч. Посібник / О.П. Яворовський, В.М. Шевцова, В.І. Зенкіна та ін. – К.: Медицина, 2018. – 288 с.
3. Безпека життєдіяльності та охорона праці : підручник / В. В. Сокурєнко, О. М. Бандурка, С. М. Бортник та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнко ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2021. – 308 с.
4. Безпека життєдіяльності та цивільний захист [Електронний ресурс]: підручник для студ. спеціальностей з природничих, соціально-гуманітарних наук та інженерно-комунікаційних технологій / О. Г. Левченко, О. В. Землянська, Н. А. Праховнік, В. В. Зацарний; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові данні (1 файл: 10,2 Мбайт). – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. – 267 с.
5. Основи охорони праці: підручник / М.С. Одарченко, А.М. Одарченко, В.І. Степанов, Я.М. Черненко. – Х.: Стиль-Издат, 2017. – 334с.
6. Основи охорони праці. навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів педагогічного напрямку / [Укладачі: В.І. Кошель, Г.П. Сав'юк, Б.С. Дзундза] – Івано-Франківськ: НАІР, 2020. – 182 с.
7. Пожарова О. В. Охорона праці : навчальний посібник / О. В. Пожарова. - Одеса, 2022. - 86 с. Режим доступу: <https://doi.org/10.32837/11300.18442>

Допоміжна

8. Іванова І.В., Заплатинський В.М., Гвозд'ї С.П. Безпека життєдіяльності: навчально-контролюючі тести. – Київ: «Саміт-книга», 2005. – 148 с.
9. Охорона праці (Законодавство. Організація роботи): Навч. посіб. / За заг. ред. к.т.н., доц. І. П. Пістуна. – Львів: «Тріада плюс», 2010. – 648 с.
10. Управління охороною праці: Навчальний посібник. – Луцьк: 2012. – 287 с. 2.6 Ткачук К.Н., Єсипенко А.С., Филипчук В.Л., Полукаров О.І. та ін.
11. Охорона праці (практикум): Навч. посіб. / За заг. ред. к.т.н., доц. І. П. Пістуна. – Львів: «Тріада плюс», 2011 – 436 с.
12. Лабораторний практикум з курсу «Основи охорони праці»/ В. В. Березуцький, Т. С. Бондаренко, Л. А. Васьковець та ін.; За ред. В. В. Березуцького. — Х.: Факт, 2005. — 348 с.
13. Халмурадов Б.Д. Безпека життєдіяльності. Перша допомога в надзвичайних ситуаціях: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 138 с.

Internet-джерела

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України <http://www.president.gov.ua>
2. Верховна Рада України <http://rada.gov.ua>
3. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua>
4. Міністерство освіти і науки України <https://mon.gov.ua>
5. Міністерство екології та природних ресурсів України <http://www.menr.gov.ua>
6. Державна служба України з надзвичайних ситуацій <http://www.dsns.gov.ua>
7. Рада національної безпеки і оборони України www.rnbo.gov.ua
8. Постійне представництво України при ООН <https://ukraineun.org>
9. Північноатлантичний альянс (НАТО) <http://www.nato.int>
10. Офіційний сайт Держпраці України <http://dsp.gov.ua>
11. Матеріали для студентів на ЦОДТ dfn.mdpu.org.ua

Основні законодавчі та нормативно-правові акти

1. Закон України «Про охорону праці».
2. Кодекс законів про працю України.
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».
4. Закон України «Про пожежну безпеку».
5. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».
6. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».
7. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007р. №877 зі змінами від 03.07.2019р.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019р. № 337 «ПОРЯДОК розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві».
9. Наказ МОНУ від 22.11.2017р. №1514 «Положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності в закладах, установах, організаціях, підприємствах, що належать до сфери управління Міністерства освіти і науки України»
10. НПАОП 0.00-4.15-98 «Положення про розробку інструкцій з охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 29.01.1998 р. № 9 зі змінами: Наказ Мінсоцполітики від 30.03.2017р. №526.
11. НПАОП 0.00-4.35-04 «Типове положення про службу охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 15.11.2004 р. № 255.
12. Цивільний кодекс України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>